

зниження собівартості виробництва зернових культур була економія праці та підвищення її продуктивності. У передових господарствах домагалися економії праці шляхом запровадження комплексної механізації робіт на кукурудзяних полях, роздільного збирання колоскових, механізації у процесі зберігання зерна.

Отже, вивчення досвіду передових господарств наприкінці 50-х рр. ХХ ст. показав, що збільшення виробництва продукції, зниження її собівартості та підвищення продуктивності праці є найважливішими умовами підвищення рентабельності галузей колгоспного виробництва, зокрема й зернового.

Джерела та література

1. *Клецький Л. М.* Рентабельність колгоспів та її джерела / Л. М. Клецький, О. І. Здоровцов // Вісн. с.-г. науки. – 1959. – № 10. – С. 35–41.

2. *Клецький Л. М.* За рентабельність колгоспного виробництва / Л. М. Клецький. – К.: Т-во для поширення політ. і наук. знань УРСР, 1963. – 38 с.

ПОЧАТОК ДОСЛІДЖЕНЬ БАКТЕРІАЛЬНИХ ХВОРОБ РОСЛИН В УКРАЇНІ

Гамалія В.М., Руда С.П.

Державний університет інфраструктури та технологій (м. Київ)

Наука про бактеріози рослин зародилася на початку ХХ ст., і тому її можна вважати відносно молодого галуззю біологічного знання. Проте, як це відбувається в процесі розвитку кожної наукової галузі, її зародженню передувало виникнення відповідних передумов. Одна з найважливіших передумов – досягнення певного рівня розвитку низки інших наук, на основі яких могла відбуватися трансформація сукупності знань про бактеріальні хвороби рослин в окрему наукову дисципліну.

Представляючи собою одне з відгалужень фітопатології, тобто науки про хвороби рослин, що вивчає захворювання як бактеріальної, так і грибної та вірусної природи, бактеріальна фітопатологія повинна була спиратися на достатній арсенал знань і про рослини, і про їх збудників. Тому в її фундамент лягли видатні праці з фізіології рослин К.А. Тімірязєва, глибокі та різнобічні дослідження патріарха мікробіологічної науки Л.С. Ценковського, всесвітньо відомі роботи з патології та імунітету І.І. Мечникова, а також низка робіт вітчизняних і зарубіжних учених з фітопатології та мікології.

І, нарешті, значний внесок у розвиток досліджень з бактеріозів рослин внесли численні роботи, проведені на дослідних сільськогосподарських станціях, де досягнення «чистої» науки проходили остаточну апробацію в польових умовах, у горнілі виробничих дослідів.

Всі ці процеси – і виникнення передумов, необхідних для становлення науки про бактеріози рослин, і процес її подальшого розвитку – знайшли відображення як в історико-біологічних дослідженнях, присвячених цьому питанню, так і в ряді праць спеціального характеру, які також вміщують елементи історико-наукового плану.

Слід зазначити, що дослідження бактеріальних хвороб в Україні до початку 30-х рр. XX ст. носили розрізнений, нерегулярний характер. На кінець 30-х рр. таке положення змінилося завдяки створенню низки спеціалізованих наукових закладів, що дало можливість збільшити кількість і масштаб робіт, необхідних для поступового вирішення проблеми. Серед таких установ слід назвати: Всесоюзний науково-дослідний інститут махорочної промисловості, Всесоюзний науково-дослідний інститут цукрового буряка, Лохвицьку та Мелітопольську дослідні станції тютюну і махорки, Мелітопольську та Мліївську дослідні станції садівництва, Кримську помологічну станцію. Зі створенням цих установ з'явилася база для систематичного вивчення бактеріозів, хоча роботи з дослідження збудників хвороб рослин бактеріального походження відбувалися водночас із вивченням грибних, вірусних та функціональних захворювань. Проте вже в ті роки було написано чимало праць, присвячених характеру і географічному поширенню бактеріальних захворювань рослин, впливу на їх перебіг екологічних факторів (температури, вологості, добрив, агротехнічних прийомів тощо), з'ясуванню механізмів імунітету та виведенню хворобостійких сортів.

Проте ні в системі дослідних станцій, ні у спеціалізованих інститутах не можна було розгорнути дослідження теоретичного, узагальнюючого характеру, в той час як нагальною потребою сільського господарства країни була координація робіт, яка б сприяла отриманню якомога повної картини захворювань рослин та розробки цілісної системи заходів з боротьби з ними. У цьому плані рішучий крок було зроблено з моменту заснування Інституту мікробіології Української академії наук. Інститут було створено 31 травня 1928 р. з ініціативи академіка Д.К. Заболотного, який на той час очолював Академію.

В 1934 р. зусиллями тодішнього директора інституту Г.О. Ручка в його складі було створено відділ бактеріозів рослин. Якщо взяти до уваги, що на той час в інституті функціонували всього чотири відділи та дві лабораторії, то можна зрозуміти, наскільки актуальним було тоді питання охорони сільськогосподарських рослин від захворювань. Першим керівником новоствореного відділу стала Н.С. Новікова, а з 1937 р. – К.Г. Бельтюкова, яка завідувала відділом до 1970 р.

Розпочаті К.Г. Бельтюковою дослідження продовжували розвиватися. Відділ очолив Р.І. Гвоздяк, який не лише знаходився на передньому краї науки, а й описував її історію.

Успіхи, досягнуті за ці роки співробітниками відділу, були відмічені І Всесоюзним симпозиумом з бактеріальних хвороб рослин, що відбувся в кінці 1966 р.: «Відділ фітопатогенних бактерій Інституту мікробіології і вірусології АН УРСР виявився одним із найстаріших і найкрупніших центрів, що працюють цілеспрямовано і систематично розвивають дослідження з бактеріозів рослин».